

Négy új molylepkefaj Magyarországon Four new micro-moth species in Hungary (Lepidoptera: Eriocraniidae, Gelechiidae, Tortricidae)

Buschmann Ferenc

Abstract: First Hungarian record of four species of the family Eriocraniidae, Gelechiidae and Tortricidae: *Eriocrania cicatricella* (Zetterstedt, 1839), *Athrips patockai* (Povolný, 1979), *Lobesia (Lobesiodes) occidentis* (Falkovitsh, 1970) and *Retinia perangustana* (Snellen, 1883). The present study comprises illustrations and characteristic from all species. Brief data about imago, biology, habitat and distribution of all the species are given. With 3 figures.

Key words: Lepidoptera, Eriocraniidae, Gelechiidae, Tortricidae, faunistic survey, new record, biology, distribution, Hungary.

Author's address: Buschmann Ferenc, H-5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5., E-mail: busman.ferenc@gmail.com

Bevezetés – Introduction

A legutóbbi fajlista 2271 fajt tartott nyilván Magyarország molylepke-faunájaként (Pastoralis 2012). Ez a szám azonban folyamatos változásban van. Részint az újabb gyűjtések és vizsgálatok számos, országhatárainkon belül még nem ismert faj jelenlétét bizonyították, részint néhány fajt törölni szükséges. Utóbbiak egyik oka, hogy a nemzetközi irodalom máig nyilván tart olyan fajokat is magyarországiaként, amelyeknek gyűjtési helye Trianon óta kívül esnek a mai országhatárokon, a másik ok a vizsgálatok során felszínre bukkanó régebbi téves határozások; ezeket a változásokat a következő fajlista kellő indoklással ismertetni fogja.

Jelen dolgozatban négy fajt mutatok be, amely Magyarország faunájára új; *Eriocrania cicatricella* (Zetterstedt, 1839), *Athrips patockai* (Povolný, 1979), *Lobesia (Lobesiodes) occidentis* (Falkovitsh, 1970) és *Retinia perangustana* (Snellen, 1883). A zsákhordómolyok (Coleophoridae) családjába tartozó további négy új faj jelen folyóirat más tanulmányaiban kerül ismertetésre.

Eriocraniidae – Ősmolyfélék

Az Eriocraniidae családnak Magyarországon eddig három fajt ismertük: *Dyseriocrania subpurpurella* (Haworth, 1828), *Eriocrania sparrmannella* (Bosc, 1791) – lásd Gozmány & Szőcs 1965, és *Eriocrania semipurpurella* (Stephens,

1835). Utóbbi fajról csak Szabóky (1996) közleménye alapján van tudomásunk (Bakony, Őrségi TK, Sopron). Újabban a Mátrában több helyen is sikerült gyűjteni; „Galya”, Rudolftanyai útelágazás, Kis-Lipót, 2009.IV.10. (5 ex); „Galya”, Névtelen-bérc, 2012.IV.4. (8 ex), leg., det. & coll.F. Buschmann, – a Mátra hegység faunájára új faj. Ez utóbbi gyűjtés során a magyar faunára új *Eriocrania cicatricella* (Zetterstedt, 1839) faj is előkerült.

***Eriocrania cicatricella* (Zetterstedt, 1839)**

Magyar név – Hungarian name: aransárga ősmoly.

Synonyma: *Tinea purpurella* sensu Haworth, 1828 nec Thunberg, 1788; *Adela cicatricella* Zetterstedt, 1839; *Eriocrania haworthi* Bradley, 1966.

Új adat – New data: Hungary, Mátra hegység, „Galya”, Névtelen-bérc, 2012.IV.4. (1 ex), leg. & coll. Buschmann.

Diagnózis – Diagnosis: Szárnyfesztávolsága 9–11 mm. Alapszíne ibolyás bíborpiros, feltűnően márványozott, hálózatos aransárga foltokkal, amelyek az alapszínt is rendszerint háttérbe szorítják; ez a hasonló alapszínű és jóval nagyobb *semipurpurella* fajon nem fordul elő. A külső szöglet előtti aransárga folt jól észlelhető. A szárnyon olykor elszórtan apró acélkék pikkelyek is fellépnek, de nem olyan jellemzően, mint a *subpurpurella* és *sparrmannella* fajokon. Hátsó szárnya szürke, a szegélyein aranybarnás, csúcsa felé bíboros. Feje és tora fekete, fejszőrzete gyér, barnás vagy sárgásszürke, bozontos. Kis termete, alapszíne és aransárga hálózatos mintázata ivarszervi vizsgálat nélkül is azonnal elhatárolja a rokon hazai fajoktól.

Biológia – Biology: Egyetlen nemzedéke IV–V. hónapban (északi és magashegyvidéki tájakon június elejéig), a nappali és csak verőfényes órákban repül. Borús időben fatörzseken, levelek fonákján bújik meg. A mesterséges fényt legfeljebb a hajnali, és a már csaknem teljesen kivilágosodott órákban, akkor is csak ritkán keresi fel. Hernyói szinte áttetszően fehérek, nyír-félék (*Betula* ssp.) levelein aknázó életmódot folytatnak. Egy levélben gyakran több hernyó is előfordul. Ősszel a talajra ereszkedve áttelelnék, tavasszal bábozódnak (Gozmány & Szőcs 1965).

Elterjedés – Distribution: Skandinávia északi része kivételével egész Közép- és Nyugat-Európában előfordul (Karsholt et al. 2013), a hegyi nyíresek jellemző tavaszi faja. Magyarországi előkerülése nem meglepő, eddigi „hiánya” valószínűleg csak a kora-tavaszi aspektusok gyűjtési hiányainak tudható be: a Microlepidoptera I. – Molylepkék I. faunafüzet (Gozmány & Szőcs 1965) 10. oldalán a zárójel felbontandó, egyben a *purpurella* Haw. név *cicatricella* (Zetterstedt, 1839)-ra javítandó.

Gelechiidae – Sarlósajkú-molylepkefélék

Athrips patockai (Povolný, 1979)

Magyar név – Hungarian name: gyöngyvessző-sarlósmoly.

Új adat – New data: Hungary, Mátra hegység; Mátraháza, Református-üdülő környéke, 2008.VI.20 (2 ex), 2009.VII.14. (4 ex), GP 19561 Ig.R., det. Ig. Richter; Galyatető, Nyírjes-bérc, 2009.VI. 19 (1 ex), leg. & coll. Buschmann.

Diagnózis – Diagnosis: Szlovákiából leírt faj, szárnyfesztávolsága 15–18 mm. Elülső szárnyának alapszíne egyöntetű sötétszürke, négy apró, alig látható fekete ponttal. Ezek közül 1–1 a ráncban és a sejt közepén, kettő a sejt végén helyezkedik el. A ránc és a sejtközépi pont néha rövid vonallá húzódik ki, ilyenkor általában még a tőtéren és a ránc elején is fellép egy-egy sötétebb pont vagy vonal. A külső keresztsáv alig észlelhető, rendszerint csak az alapszín halványabb árnyalataként van jelen, közepén derékszögben élesen megtörik. Rojtja szürke, egy sötét választóvonallal, az erek végződésénél feketés foltokkal. Hátsó szárnya majdnem olyan sötétszürke, mint az elülső, rojtja szintén, közepén sötétebb választóvonal húzódik. Feje, tora és válltakarói olyan színűek, mint az elülső szárny. Ajaktapogatója az arc előtt felgömbülő, második ízét gyenge szőrzet vastagítja meg, csúcsize hegyes. Mindkét íz egyforma hosszú, kívül szürkék, belül világosabbak, néha egészen fehéresek, gyűrűzetlenek. Igen hasonlít a rokon *mouffetella* és *pruinosa* fajokhoz, a *mouffetella* azonban jóval világosabb szürke és az alapszíntől élesen elütő hat fekete pontja van, míg a *pruinosa* barnásszürke, keresztsávja hegyesszögű, hátsó szárnya pedig majdnem áttetsző.

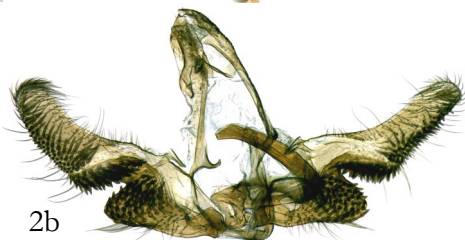
1–2. ábra – Figs 1–2.

1) *Athrips patockai*, imágó – adult (Mátraháza);

2) *Lobesia occidentalis*:

2a) imágó – adult,

2b) hím genitália – male genitalia, (Farnos, GP 19806 Ig.R.)

sző világosszürke. Utóbbi Magyarországon még nem került elő.

Biológia – Biology: Egyetlen nemzedéke VI–VII. hónapokban repül. Tápnövénye az irodalom szerint (Elsner et al. 1999) a sziklai gyöngy vessző (*Spiraea media*). Feltehető azonban, hogy egyéb rokon növényen is élhet, ugyanis az említett növényfaj a szóban forgó gyűjtőhely szűkebb környékén nem fordul elő. Hernyóként tel (Elsner et al., 1999).

Élőhely – Habitat: Mész- és andezit-sziklás, napos erdők bokros tisztásai (Elsner et al. 1999).

Elterjedés – Distribution: Szlovénia, Szlovákia, Ukrajna és Románia (Karsholt et al. 2013). Lokális faj, de helyileg néha gyakori (Elsner et al., 1999). Ezt bizonyítják a több példányos előkerülései is.

Tortricidae – Sodrómolyfélék

Lobesia (Lobesiodes) occidentis (Falkovitsh, 1970)

Magyar név – Hungarian name: sárkutyatej-tükrömoly

Új adat – New data: 1♀, Hungary, Farnos, Rekettyés-ér, 2003. VIII.18., GP. 20830 IgR.; 1♂, 2010.VII.10., GP 19806 Ig.R., det. Ig. Richter, coll. Buschmann.

Diagnózis – Diagnosis: Szárnyfeszávolsága 11–13 mm. Elülső szárnyának alapszíne barnával erősen fedett sárga, az alapszín azonban csak foltokban látható a külső szögletben és a ránc alatt, az alsó szegély közepén. Igen hasonlít a jóval változékonyabb *L. euphorbiana* (Freyer, 1842) fajhoz, de annak felső szegélye kissé íveltebb, középsávja élesebb, az említett foltok halványabbak és kisebbek, – néha teljesen hiányzanak, hátulsó szárnya kerekesebb és sötétebb; a két faj lényegében csak ivarszeri vizsgálattal választható szét.

Biológia – Biology: Egyetlen nemzedéke VI–VIII. hónapokban repül. Tápnövényei kutyatejfélék, elsősorban az erdei- és a sár-kutyatej (*Euphorbia amygdaloides*, *E. esula*), amelyeknek felső, összesodort leveleit fogyasztja. Hernyóként tel át (Razowski 2001, 2003).

Élőhely – Habitat: Razowski (2001) csak száraz gyept említ, más források homokos területek fákkal tarkított sós-mocsaras részeit. A magyarországi példányok a Praematricum–Crisicum határsávjában, Farnos és Portelek között a Rekettyési-lápréten kerültek elő. Ez egy homoktalajú kékperjés szikesedő ártéri (láp)rét, sásfajokkal (*Carex acutiformis* agg.) és szittyókkal (*Juncus* spp.), a rétet átszelő csatornában náddal (*Phragmites australis*), sárga nőszirmmal (*Iris pseudacorus*) mocsári kutyatejjel (*Euphorbia palustris*), partszegélyén rekettyefűzettel (*Salix cinerea*) és nyárfákkal (*Populus* agg.). A rét leggyakoribb növényei a réti margaréta (*Chrysanthemum leucanthemum*), a bu-

dai imola (*Centaurea sadleriana*), a festő zsoltína (*Serratula tinctoria*), a jakabnapj aggófű (*Senecio jacobaea*) és az őszi vérfű (*Sanguisorba officinalis*). Gyakoriak az egyes herefélék (*Medicago* & *Trifolium* ssp.) és a sziki lepkeszeg (*Trigonella procumbens*), a művelt területek pereménél a gyomnövényzet között pedig többféle kutyatej él.

Elterjedés – Distribution: Európai faj, de a kontinens északi és déli részéről nincsenek adatai. Ismert Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Lengyelország, Ausztria, Szlovákia, Ukrajna, Románia, Közép- és Dél-Oroszország, valamint Szlovénia és Szicília területéről (Karsholt et al. 2013).

***Retinia perangustana* (Snellen, 1883)**

Magyar név – Hungarian name: vörösfenyő-gyantamoly

Synonyma: *Eucosma improbria* (Meyrick, 1932); *Laspeyresia zonovae* (Florov, 1951)

Új adat – New data: Hungary, Mátra hegység; Kékes-tető, 2012.05.01. 3ex, GP. 19807 (♂) Ig.R, det. Ig. Richter, leg. & coll. Buschmann.

Diagnózis – Diagnosis: Szárnyfeszítávolsága 12–14 mm. Elülső szárnya erősen megnyúlt háromszög alakú, csúcsa hegyes. Alapszíne sötétszürke, sűrűn elszórt világosszürke és barnás pikkelyekkel. Középsávja széles és világosszürke. A felső szegélyen a csúcs előtt három vagy négy fehér vonallal keretezett fekete ékfolttal, a sejt vége alatt egy szürke mezőben ferdén befelé irányuló, rendszerint csepp alakú sötétebb (fekete) folttal; a külső szegélyen feketés csík fut végig, benne három apró, fekete magvú fehér folt foglal helyet. Rojtja világosszürke, a választóvonalon kívül sötétebb. Hátsó szárnya szürke vagy szürkés sötétbarna (csúcánál a legsötétebb), rojtja világosabb, a választóvonalon kívül – különösen a belső szögletben, már majdnem fehér.

Biológia – Biology: Az imágók V–VII. repülnek (Razowski 2001). A hernyók a lombhullató lengyel vörösfenyőn (*Larix polonica*) és az európai vörösfenyőn (*L. decidua*) élnek; a botanikusok egy része a *polonica*-t csak a *decidua* alfajának tekintik. Báb alakban telelnek át.

Élőhely – Habitat: Tűlevelű „vegyes” erdők (Razowski 2001, 2003); - itt a szerző bizonyára a nem egyöntetű fafajból álló hegyi fenyőerdőkre utalt; a gyűjtőhely, ahol a példányok a 125 W-os HGL fényére jöttek a kékes-tetői szanatórium mögött, egy idős lucfenyves és bükkerdő közötti erdei út volt.

Elterjedés – Distribution: Oroszország távol-keleti régiójából leírt eurázsiai faj, széles körben elterjedt; Hokkaido szigetétől és Kamcsatkától Mongólián, ÉK-Kínán és Szibérián át egészen Európa nyugati széléig. Közép-Európában Magyarország kivételével már szinte mindenütt megtalál-

3. ábra – Fig. 3.

Magyarországi lelőhelyek:

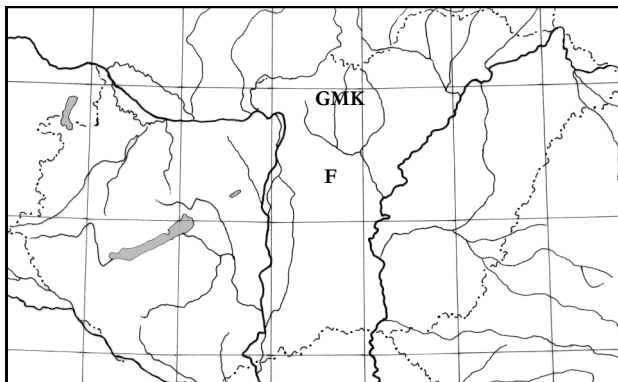
G= Galya-tető (964 m),

F= Farnos (100 m).

K= Kékes (1014 m),

M= Mátraháza (700 m)

Localities in Hungary

ták; Ausztria, Csehország, Szlovákia, Ukrajna és Románia területéről egyaránt ismert (Karsholt et al, 2013).

Köszönet – Acknowledgement: A szerző ez úton is köszönetet mond Richter Ignácnak (SK-Malá Čausa) az ivarszervi vizsgálatok elvégzéséért, a meghatározásokért és a fényképek elkészítéséért, továbbá Pastorális Gábornak (SK-Komárno) a javítási javaslatokért és kiegészítésekért, Fazekas Imrének (H-Komló, Regiograf Intézet) pedig a kézirat-hoz fűzött megjegyzéseirért, a lelőhely térkép megrajzolásáért és szerkesztői munkájáért.

Irodalom – References

- Elsner G., Huemer P. & Tokár Z. 1999: Die Palpenmotten (Lepidoptera: Gelechiidae) Mitteleuropa. Bestimmung – Verbreitung – Flugstandort. František Slamka, Bratislava, 208 p.
- Gozmány L. & Szőcs J. 1965: Molylepkék I. Microlepidoptera I. – Fauna Hungariae XVI., 2: 214 p.
- Karsholt, O., Nieukerken, E.J. van & de Jong, Y.S.D.M. 2013: Lepidoptera, Moths. Fauna Europaea, version 2.6.2, <http://www.faunaeur.org>. (Visited: 25.1.2014).
- Pastorális G. 2012: A Magyarországon előforduló molylepkefajok jegyzéke, 2012. A checklist of the Microlepidoptera occurring in Hungary, 2012. (Lepidoptera: Microlepidoptera). – Microlepidoptera.hu 5: 51–146.
- Povolný D. 1979: *Rhynchopacha patockai* sp.n. aus der Tschechoslowakei nebst Bemerkungen zur Taxonomie der Gattung *Rhynchopacha* Staudinger 1871 (Lepidoptera, Gelechiidae). – Acta Musei Moraviae. 64: 115–126.
- Razowski J. 2001: Die Tortriciden (Lepidoptera, Tortricidae) Mitteleuropas. Bestimmung – Verbreitung – Flugstandort – Lebensweise der Raupen. – František Slamka, Bratislava, 319 p.
- Razowski J. 2003: Tortricidae of Europe. Volume 2, Olethreutinae. František Slamka, Bratislava, 301 p.
- Szabóky Cs. 1996: Molyfaunisztikai újdonságok II. – Folia Entomologica Hungarica 57: 309–313.